

ӘӨЖ 327.56

ЦАР-ДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ СОҒЫСЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ (ОРТАЛЫҚ АФРИКА РЕСПУБЛИКАСЫ)

Кайрбай Арафат Булатулы

Arafat20@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰҰ Халықаралық қатынастар факультетінің
Халықаралық қатынастар кафедрасының 2 курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Джумадилова Г.М.

Коннект-анализ

Кіріспе: Осы талдауда біз осы процеске қатысатын тараптар арасындағы байланыстарды анықтау арқылы ОАР-дағы азаматтық соғыстың проблемасы мен ауырлығын қарастырдық. Жанжал 2004 жылдың қараша айында басталды және осы күнге дейін Африкадағы тұрақсыздықтың бірі болып табылады.

Тарихи дискурс:

ОАР әлемдегі ең кедей ел, сондай-ақ азаматтық соғыстың басталуына байланысты ең тұрақсыз ел. Жан-бедел Бокасс диктатурасы елді кедейлікке және тиранияға алып келді, бұл оның құлдырауына әкелді. ОАР-дағы диктатурадан кейін әскери төңкерістер мен қарсы төңкерістер кезеңдері басталды. Билік бір диктатордан екіншісіне өтті, мемлекеттік құрылым бір уақытта экономикалық құлдыраумен нашарлады. Франсуа Бозизе бастаған тағы бір мемлекеттік төңкерістен кейін Мишель Джотодия бастаған Солтүстік-Шығыс ЦАР-дағы бірлік үшін демократиялық күштер Одағының көтерілісі басталды, бұл бірінші азаматтық соғыстың басталуы болды. 2007 жылғы 13 сәуірде Бираода Үкімет пен СДСО арасында бейбіт келісімге қол қойылды. Келісімде SDSO-ға рақымшылық жасау, оны саяси партия ретінде тану және оның жауынгерлерін әскерге біріктіру қарастырылған. Осылайша бірінші азаматтық соғыс бейтарап күйде аяқталды.

Екінші азаматтық соғыс 2012 жылдың 10 желтоқсанында басталды, бүлікші топтармен қақтығыс Президент Бозизенің бұрынғы келісімінің шарттарын бұзды деген айыппен қайта басталды. Селека деп аталатын жаңа көтерілісшілер коалициясы Бозизені құлатып, 2013 жылдың 24 наурызында ЦАР астанасы Бангиді алды. Көтерілісшілердің жетекшісі Мишель Джотодия өзін Орталық Африка Республикасының Президенті деп жариялады. Селеки мүшелерінің көпшілігі қатты мұсылмандар болды, ал кейбіреулері халықтың қалған христиан бөлігін күштеп исламдастырды. Бұл Селекиге қарсы күресетін Антибалак оппозициялық күшінің қалыптасуына әкелді. Мишель Джотодий құлатылғаннан кейін, солтүстік-батыста "Селека" тәуелсіз мұсылман көтерілісшілер қозғалысы Дар Эль Кути Республикасы деп жарияланды, 14 желтоқсан 2015 жыл. Әлемнің бірде-бір елі мойындамайды. Бұл қақтығыс әлі де жалғасуда.

Азамат соғысының негізгі себептері:

- Жалпы бандитизм - (ұзақ тұрақсыздық пен экономикалық құлдырау кезеңдері, көптеген шалғай аймақтар ресми Үкіметтің бақылауынсыз қалды)
- Діни - (мұсылман және христиан халқының арасындағы қақтығыстар, геноцидке дейін).
- Орталықсыздандыру-(ресми Үкіметтің күші жиі ауысуға байланысты тек Астананың айналасындағы аймақтарды басқарады).

2013 жылдың соңында БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесі Франция мен Африка одағының әскерлерін енгізуге ресми түрде рұқсат берді. Орташа бағалау бойынша, 2013 жылдың желтоқсанында САНГАРИС операциясы аясында ОАР аумағына 7000-нан астам сарбаз енгізілді. Азаматтық соғыс терроры 5-8 желтоқсан аралығында шыңына жетті, сол кезде осы 3 күнде 400-ге жуық адам қаза тапты. Қызу оқиғалардың аясында Мишель Джотодия 2014 жылдың 10 қаңтарында президенттік міндеттерден босатылды. Оның өкілеттігін уақытша Александр-Фердинанд Нгуенде қабылдады. Сондай-ақ ОАР-ға Еуроодақтың бітімгершілік контингенті жіберілді. 20 қаңтардағы сайлау нәтижесінде Катрин Самба-Панза Республика Президенті болды. 2014 жылдың ақпан айына қарай Антибалаканың бұрынғы жауынгерлері діни айырмашылықтарды ұстанатын өлтірушілер мен қарақшыларға айналды. Үкіметтің көз алдында олар қазір селеки содырлары сияқты қауіп төндірді. БҰҰ ОАӨ мұсылман халқын елден тыс жерлерге көшіруді ұйымдастырды. 2016 жылдың басында Антибалаки мен Селеки тарапынан жүздеген террорлық шабуылдар ұйымдастырылды. 2016 жылдың ақпан айында Президент болып Фостен-Арканж Туадера сайланды.

Соңында, 2018 жылы Ресей қақтығысқа араласып, халықты қорғау үшін әскери қызметшілерді даярлауды ұйымдастырды. Ресей Федерациясы мен ЕО бастамасы бойынша Антибалаки мен Селеки өкілдері арасында келіссөздер жүргізілді. Бүгінгі таңда Ресей ОАР Үкіметіне қару-жарақ жеткізеді, бірақ христиан және мұсылман топтары арасындағы қақтығыстар жалғасуда.

Реттеуге тартылған елдердің ұстанымдары мен мүдделері:

ОАР өзінің кедейлігіне қарамастан, өте құнды табиғи ресурстарға ие. Бұл аумаққа қызығушылықты арттыратын факторларға мыналар жатады:

- 1) Табиғи ресурстар - ОАР көптеген құнды ресурстарға ие.
 - 2) өңірдегі исламизация мен тұрақсыздық қаупі – діни соғыс халықтың радикалдануына түрткі болады, балалардың жаңа ұрпақтары тұрақты соғыс жүріп жатқан елде өсе алады.
- Осы мәселедегі тараптардың ұстанымын түсіну үшін әр елде жеке-жеке тоқталу керек.

Африка Одағы

- ОАР-ға көршілес мемлекеттер ОАР-дағы азамат соғысының өршуінен қауіптенеді
 - Тыйым салынған тауарлар мен қарудың транзиті
 - Тұрақты үкімет құру
- Сондай-ақ, Африка одағының мүшелері келіссөздердегі делдал ретіндегі қызметке үлкен мән береді.

Франция және ЕО елдері

- ОАР Франция басқаратын СФА франк аймағының мүшелері болып табылады
- Орталық Африка Республикасындағы жағдайды тұрақтандыру бойынша БҰҰ миссиялары арқылы жанжалды бейбіт жолмен реттеу
- Ымыралы уағдаластыққа қол жеткізілген жағдайда, реттеудің кепілі болуға;
- ОАӨ аумақтық тұтастығын сақтау
- Көші-қон ағынын тоқтату

Франция деколонизациядан кейін әлі күнге дейін елге экономикалық әсерін сақтап келеді. ОАР-дағы тұрақсыздық көрші елдерге әсер ететін СФА валютасының толқуына әкеледі.

ЕО елдері мен БҰҰ бітімгерлері гуманитарлық көмек пен халықтың бақылаудағы аумақтағы одан әрі зорлық-зомбылықтан қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Франция қақтығысты бейбіт жолмен шешу идеясын қолдайды, оған тараптардың ешқайсысы зардап шекпейді.

Ресей

Жоғарыда айтқанымыздай, Ресей-бұл қақтығыстың жаңа мүшесі. Ресей бұл қақтығыста делдал және ел серіктесі ретінде әрекет етеді. Ресей қақтығысты аяқтауға және бейбіт жолмен шешуге мүдделі, қазірдің өзінде іздеу тау-кен концессияларын жүзеге асыру үшін ОАР-ға қаражат бөледі. Ресей СІМ сарапшылары берген ресми ұстанымның негізгі ережелері:

— Тараптарға қандай да бір қысымсыз жанжалды реттеудің өзара қолайлы схемасын әзірлеу;

— Тұрақтылық пен тыныштықты өңірге қайтару.

— ОАР аумақтық тұтастығын сақтау.

— Адамдар арасындағы байланыстарды күшейту арқылы Тараптар арасында өзара сенімді қатынастар орнату

Аналитикалық бөлім.

Жанжалдарды реттеуге қатысушы тараптар арасындағы қатынастарды талдау барысында мынадай өлшемшарттар бойынша байланыстар мен өзара іс-қимылдар анықталды:

1-халықаралық ұйымдар шеңберіндегі өзара іс-қимыл;

2-шарттар мен келісімдер арқылы өзара әрекеттесу;

3-қару-жарак жеткізу;

4-өз мүдделеріне әсер ету.

1) БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесі-Франция, Ресей, ЕО.

Халықаралық қылмыстық сот – Франция, ЕО.

Шекарасыз дәрігерлер-Франция, ЕО, Ресей.

2) Ресей-Судан-Орталық Африка одағын құру туралы келісім-ОАР-да нақты және тұрақты әлем үшін консультациялар мен іс-қимылдардың жалпы платформасы (2018).

Ресей-ОАР-әскери және экономикалық көмек көрсету (2018).

3) Ресей-ОАР-2018 жылғы наурыздан бастап Ресей ОАР-ға өзінің әскери нұсқаушыларын және БҰҰ шеңберіндегі бітімгерлерді, сондай-ақ қару-жарак бойынша әскери көмекті жеткізеді.

— Франция, ЕО – ОАӨ — 2014 жылдан бастап ОАӨ ресми Үкіметіне елдің гуманитарлық және тұрақтандыру көмегінен қолдау көрсетілуде.

— Сауд Арабиясы-Селека, Дар Эль Кути-ОАР-дағы мұсылман көтерілісшілерінің Қарулы Күштеріне жасырын қолдау.

4) Франция-Ресей-Ресейдің ОАР-ға өсіп келе жатқан әсері оны Францияның жағдайына нұқсан келтіреді.

ОАР-дағы азаматтық соғысқа әсер ететін теріс факторларға мыналар жатады:

— Селек күштері мен Дар Эль Кутидің қару-жарағын ЦАР-ның ресми Үкіметімен соғысуда;

— Делдалдардың әртүрлі саяси блоктарға қатыстылығы;

— Жанжал тараптарының ымыраға келмеуіне дайын болмауы;

Қорытынды. Қазір елдегі жағдай жалпы тұрақтанды, халықаралық ұйымдардың рөлі көбінесе елдегі жағдайды бақылауға, сондай-ақ жағдайлардың ушығуының алдын алу үшін Қауіпсіздік Кеңесі мен Бас Ассамблеяның тиісті қарарларын қабылдауға байланысты.

ОАР шеңберіндегі қақтығыстың үлкен ауқымына қарамастан, оны шешу мүмкіндігі өте жүзеге асырылады. Бұл тұрғыда БҰҰ мен Африка Одағы маңызды рөл атқаруы керек, олар Африканың ең кедей елдерінің біріндегі жағдайды тұрақтандыру үшін, сонымен бірге аймақты тұтастай тұрақтандыру үшін тікелей шешім қабылдады. БҰҰ елдің саяси ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік тұрақтануына ықпал етіп, елді азаматтық соғыстың ауыр зардаптарынан құтқару үшін әлі де жұмыс істейтін арнайы миссиялар құрды. Халықаралық құқықтық институттардың рөлі кейде халықаралық қатынастардан нивелирленгеніне

қарамастан, біз бұл ұйымдарды қазіргі заманның проблемаларына назар аударудан бас тартуға болмайды деп санаймыз. Бірқатар жағдайларға байланысты БҰҰ жағдайды тұрақтандыру үшін мүмкін болатын барлық функцияларды орындай алмайтыны түсінікті, бірақ сонымен бірге БҰҰ қазіргі уақытта ЦАР болып табылатын қиын жағдайға тап болған елдерге халықаралық байланыс пен Халықаралық қолдау алаңы екенін ұмытпау керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1.БҰҰ бітімгерлері сайтының ресми мақалалары — https://peacemaker.un.org/document-search?field_paregion_tid=All&field_paconflict_tid=All&field_pacountry_tid=Central%20African%20Republic&keys=
- 2.Казвики сайты — [https://ru.qaz.wiki/wiki / Central_African_Republic_Civil_War_](https://ru.qaz.wiki/wiki/Central_African_Republic_Civil_War) (2012% E2%80% 93 өкіл)
- 3.Frontwiki сайты — <https://front.fandom.com/ru/wiki/>
- 4.Ресей Президенті мен ОАӨ – нің бейне кездесулері — <https://www.youtube.com/watch?v=2eWtN7G0C-U>
- 5.ОАӨ елшілігінен жаңалықтар — <https://ambassade-car.ru/news.php>